

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Minerva, sive de causis latinae linguae commentarius

Sánchez, Francisco

Schoppe, Caspar

Perizonius, Jacobus

Franequera, 1687

Cap. XI. - Superlata neque casum regunt, neque magis comparant, quam
possesiva

[urn:nbn:de:bsz:31-109138](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-109138)

Teret. Ego callidiorē hominē, quā Parmenonem, vidi neminem; ubi aliud verbum, vidi, supple- dum est: non enim ex vi & natura particulae, quā, accipimus similem casum praecedenti, si verbum subintellectum illum non regat. „[Similis ratio est particulae, Atque post „Comparativum; ut ex hoc Plauti loco di- „scimus Cal. act. 5. sc. 1. nec fallaciam astutio- „rem ullus fecit poëta, atque ut haec est fabrefacta à „nobis.]

CAP. XI

Superlata neque casum regunt, neque magis comparant, quam possessiva.

Falsum est, tres esse comparationum gradus.

Perverfa Grammaticorum opinio ita latē pervagata est, ut jam fere nullis machinis labefactari queat: jam enim persuasum est omnibus, * tres esse gradus in comparatione.

* Tres esse gradus &c.] Cum de usu rerum constat, inane est receptis dudum appellationibus litem movere, quae in Systemate linguarum, quarum norma & usus loquendi est in potestate inconstantissimi vulgi, & proinde saepenumero varius & incertus, non possunt semper ita accurate & per omnia rebus ipsis respondere. Appellaverunt Grammatici tres illos gradus Comparationis, quoniam inter se comparati, vel juxta se positi alius alium exsuperat, ut si dicam, Titius est doctus, Maevius doctior, scil. Titio, at Sempronius doctissimus scil. eorum, quos modo nominavi, & cum quibus eam sic quasi comparavi. Sic quod adfert Auctor, Gratissima mihi fuerunt literae tuae, intellige inter & ante omnes alias res. Nam revera etiam Comparationem aliquando fieri tertio gradu censet certe Vossius Anal. II. 23. Et sane si, ut ipse Sanctius fatetur num. III. per Superlativum fit comparatio, quando accedunt praepositiones non modo Ante, & Praeter, sed & Inter, quae ratio est, quare non item fiat comparatio accedente Genitivo partitionis, in quo, ut ipse passim inculcat, intel-

igitur *Ex numero*, cujus utique eadem est vis, quæ est
Inter. Sed inferent hunc graduum ordinem, seu ter-
 tiū gradus significationem aliquam Comparationis, vel po-
 tius superlationis supra omnes, destrui eo, quod interdum
 secundus plus significet ipso tertio. Vide infra num. XI,
 & Voss. d. I. Ego vero prorsus nego id unquam fieri,
 ut Comparativus per se plus significet superlativo. Nam
 in hujusmodi locutionibus, in quibus id videtur, sæpe est
 aliquid, quod accedit ad *ὀξύφωνος*, quo contraria duo
 simul præter expectationem affirmantur, sicuti in illo
 Cælii ep. 1. *Ea piam secreta narrantur inter patres*. Cui
 simile est, quando quem dico *doctiorem, quam qui sit do-*
ctissimus. Ceteroquin in reliquis pene omnibus verè est
 negatio ejus, quod modo dictum fuerat. Etenim si tu
 Titium *doctissimum* vocites, ego vero Mævium *doctiorem*
 esse reponam, eo neutiquam, significo, *doctior* esse amplius
 quid, quam *doctissimus*, sed nego Titium esse *doctissimum*.
 Et sic quam dicit Cicero, *Ego inferior sum, quam tu,*
quæ es miserissima, revera est negatio ejus, quod de Te-
 rentia affirmarat, vel immodica locutionis *ὑπερβολή*,
 qua de se affirmat, quod proprie loquendo esse nequit,
 sicuti innumeræ sunt tales in Oratoribus & Poetis. Mini-
 me tamen ego negaverim, Superlativum sæpe etiam, immo
 vero sæpius, absolute sine ulla prorsus comparatione poni,
 siquidem id usu revera obtinuit, maxime in encomiorum
 epithetis, verba autem usu valent. Quin immo, ut ve-
 re loquar, proprie non significat comparationem cum
 altero, quæ proprie fit inter duo solummodo, seu inter
par aliquod, unde etiam *comparare* deducitur, sed excel-
 lentiam & excessum super omnia alia, & aliquando simpli-
 citer aliquam modo exaggerat onem & intensiorem positivæ
 significationis. Ut quum ait Nepos Ages. 2. *Ut eorum ornatus*
non modo in his Regem neminem sibi feceret, sed hominis non bea-
tissimi suspensionem præberet. Manifeste hic per *beatissimum* non
 significatur ultimus excessus beatitatis, qualis aliquo mo-
 do creditur esse in Regibus, sed modicus plane, & ali-
 quantum vulgarem hominum fortunam excedens: atque
 adeo eodem prorsus modo sumitur, ac in negationibus
 sumi solet *non valde beatus*, cui proinde etiam illud accu-
 rate aliquando respondere hinc patet. Porro etiam hæc
 causa est, quare tertius gradus vocetur Superlativus h. e.
 qui intensiorem primi gradus significationi super inferit,
 modo ita ut superadlat, quantum potest, modo ut eam
 modice, sed tamen valide etiam intendat, ut fit in ab-
 soluto superlativi usu, qui si rem recte perpendas, etiam
 longe frequentior est. Secundus vero *ὑπὲρ τὸ ἄριστον*, *Com-*

paratione, *Doctus, Doctior, Doctissimus*; quod in præsentia, si attentis animis excipiamus, facili negotio dissolvemus. Sola nomina comparativa comparant: nam in illis, *Grata mihi fuerunt littere tue, & Gratissima mihi fuerunt litte-*

Superlativa non sunt comparationis, sed amplificationis. *re tue*, nulla est comparatio, sed quædam amplificatio qualitatis in superlativo, ut vocant; nam hoc nullum aliud pejus nomen potuit inveniri. Sed nos hoc nomine utimur, ut tantum intelligamur; siquidem ita fert Barbarorum usus. Hispanè dicimus, non per comparationem, sed per incrementum, *Es hombre doctissimo; es muy hermoso; es hermosissima*. Nullam igitur in his nominibus esse comparationem argumentis convincam necessariis.

I. Grammatici ipsi fatentur, superlativum idem significare quod positivum, cum adverbio *valde*; ego dicerem, cum adverbio *maximè*; ut *doctissimus*, id est *valde doctus*, seu *maximè doctus*: ubi ego nullam comparationem video. At dices, in superlato absolute posito hoc facile potest concedi; dubium est, si genitivus pluralis accedat: tunc enim non videtur ullo modo excludi posse comparatio.

II. Accedat igitur secunda ratio. Hæc comparatio, quam tu existimas, fit etiam aptè per positiva, etiam cum genitivo plurali; Ut *santè deorum; Santissime deorum*. Plinius lib. 13. *Inter omnes potentissimus odor.* quo sensu dixit Li-

vi-
parativus. quoniam propria illi est proprie dicta comparatio, qua semper comparatur cum una aliqua re, seu, si quidem cum pluribus, iis tamen tunc simul junctis, & pro una re habitis, & idcirco ei præter Genitivum partitionis adjungitur etiam casus vel expressus vel intellectus, qui à præpositione comparationis regitur. Atque ita diverso respectu possunt aliquo modo tres illi gradus appellari *comparationis*, sed tamen secundus maxime, immo proprie *Comparativus*.

vius lib. 36. Inter cæteras pugna fuit insignis, jungitur Virgil. 4. Æneid. Sequimur te sancte deorum, non mi- quisquis es. Et sæpè apud Homer. Δία θεῶν, nus, id est diva dearum. Unde Ennius; Dia dearum: quam su- idem; Respondit Juno Saturnia sancta dearum. Sic perlati- dicimus; Una sororum; Unus Gallorum, vel ex vus, Gallis: Præius sapientum; Medius digitorum. Octavius Sapientum dixit Horatius. Ovidius Metamorph. Mite Deum mumen Bacchus. Liv. Macedonum fere omnibus, & quibusdam Hadrianorum, ut manerent permisit. Plin. Lanarum nigra nullum colorem bibant. In omnibus iis deest, ex numero, ut in ipsis superlativis. Vide Ellipsim. Græci sæpissimè utuatur genitivo plurali cum positivis, in qui- bus credo deesse αἰεὶ. Apollonius lib. primo Argonaut. αἰεὶ γὰρ βαδύλλ' ἔ' ἄλλων Νήσων: id est, præ aliis fertilis insulis. Hesiodus in Er- gis; ἰακχινοῖδῃ πάντων αἰεὶ μέδω ἰδωῖς; id est, sapientia ex omnibus consiliis sciens. Aratus de Aricte; αἰεὶ γὰρ πολίων ἠάστει ἔσσι; id est, præ multis enim fulgens est. Apollonius rursus superlativo jungit αἰεὶ, 1, 2 de Phineo; ὅς αἰεὶ δὲ πάντων ἀλοάταυ πημάτω ἀνέτη; id est, qui præ omni- bus miseriam passus gravissimam. Frequentius ad- dunt Græci αἰεὶ; Aristoph. Equitib. φίλαται αἰεὶ τῶν ἄλλων θεῶν: id est, Amice ex omnibus diis. Lucianus de Sectis; ἀρίστους ἐξ ἀπάντων ἡγεσπῶν: id est, optimis omnium significans.

Non possum tibi negare, per superlativum fieri comparationem, si accedant præpositio- nes, * Ante, Propter, vel Inter; ut in illo

III.

L 4 Vir-

* Ante, Propter] Sic quidem & in edit. Patavina. Sed tamen haud dubie voluit Sanctius Prater, quod signifi- cat etiam præ vel supra, unde & comparationibus adhi- betur. Sueton. Galb. cap. 9. Crucem multa præter cete- ras altiore. Nepos Hann. 12. Plures præter consuetudinem armatos apparere.

Virgil. *Petit ante alios pulcherrimus omnes Turnus.*
 25. [Nepos in vita Attici; *Ei unus ante alios fuit*
 26. *carissimus.*] Sueton. Vitell. *Famosissima super ca-*
teras causa fuit ei data. Sed vis comparationis
 non est in nomine, sed in præpositione. Vide
 plura in Ellipsi.

IV. Deinde si superlativum compararet, neces-
 sario haberet casum comparationis, ad quem
 fieret comparatio: sed hoc non fit; nam ge-
 nitivus ille partitionis est, non comparatio-
 nis; & ita absolutè ponuntur semper supe-
 rativa; siquidem nullus casus adjunctus id
 eorum naturam spectat. Vide Ellipsin ex
 numero.

V. Quid quod eadem hæc vis partitionis fit per
 comparativa, & alia nomina. Superlata igitur,
 sicut & alia, ponuntur semper absolutè;
 Cicer. *Nemo est illorum omnium mihi te jucundior.*
 Plin. *Belluarum Elephanto nulla prudentior.* & cate-
 ra, quæ diximus in comparativis.

VI. Si superlativa compararent, id etiam ne-
 gando facerent, aut interrogando; sed id non
 fit: non enim dices; *Romanorum nemo Cicerone,*
vel quàm Cicero fuit doctissimus, sed doctior. Cice-
 ro pro Ligario; *Nulla de virtutibus quis plurimis,*
neque gratior, nec admirabilior misericordia est. idem
 contingit interrogando; ut, *Quis Romanorum*
fuit Cicerone uberior, vel elegantior?

VII. Jam *fortissimus Græcorum; Fortissimus ex Græcis,*
Fortissimus ex numero Græcorum; Fortissimus inter
Græcos, idem significare fatentur omnes. Cur
 igitur tibi concedam, in primo esse compa-
 rationem, in cæteris partitionem?

VIII. Si in superlatis esset comparatio, vitiosè
 & ambigüè scripsisset Cicero ad Trebat. *Sic*
habeto, non tibi majori curæ esse, ut iste tuus discessus
fra-

fructuosissimus tibi sit, quam mihi; non enim scire possimus, quò referri deberet particula, quam, ad fructuosissimus ne, an ad, majori. At vero hic una est comparatio, non duæ, & ordo est; sic habeto, non tibi majori esse curæ, quam mihi, ut iste tuus discessus sit tibi fructuosissimus; id est, maxime fructuosus, ut superlatum semper absolutum maneat.

Si superlatum significaret * ultimum excessum, quod Grammatici asserunt, non haberet numerum pluralem, quia unus semper in eodem genere tantum deberet excellere: sed Cicero dixit; *Duos Scipiones fortissimos, & optimos viros; & duas opulentissimas urbes, Carthaginem, & Numantiam.* Carthago igitur est opulentior Numantia, & Numantia est opulentior Carthagine, quod ridiculum est. At si dicas,

L 5 hæc

IX.

* *Ultimum excessum*] Facile concesserim Sanctio, Superlativo proprie non significari *comparationem*, licet aliquando ad eam faciendam adhibeatur, sed non magis ac Positivus, nec aliis constructionibus, quam quæ etiam cum Positivo sunt usitatae. Sed non etiam ultimum excessum notari, id neutiquam agnosco. Quando ipse *Doctissimus* mavult exponere per *maxime Doctus*, quam cum Grammaticis per *valde Doctus*, nullam video dissentus istius causam, nisi quod hoc modo non tam aperte vis ultimi excessus exprimi videtur, quam illo. Cum Cicero ait *Famil. XIII. 3. Tum eratam id mihi erit, quam quod gratissimum*, nonne eo significatur infinitus, seu quantus esse potest, excessus supra Positivum? Ratio autem, quam in contrarium hoc numero allegat, est ineptissima, quum sæpe plures pariter sint & esse queant in eodem extremo rei gradu, vel si maxime non sint revera, aliis tamen videantur esse; homines autem loquantur, & usus linguæ formatit phrasas, secundum hominum opinionem veritati sæpe contrariam. Debet distingui accurata rerum veritas, & verborum de rebus usus, qui quoniam est penes vulgum, & homines affectibus, unde oriuntur immodicæ exaggerationes, obnoxios, sæpe veritati parum respondet.

hæc eadem ratio erit in comparatis nominibus, nihil ages; omnes enim mecum concedunt, in comparativis excessum esse, sed non ultimum excessum, quod de superlativis Grammatici asseruerunt. Eadem ratione superlata non possent jungi nominibus distributivis; ut, *Doctissimus quisque, omnes doctissimi*; quod & Val-la negavit, dicens, nomen, *omnis*, non posse jungi superlativis. At Cicero dixit; *Observor à familiarissimis Cæsaris omnibus*; idem; *non omnia minutissima confectabitur*.

X.

* Si superlativa significarent ultimum excessum, inter duo locum non haberent: sed locum inter duo habere contra Grammaticorum turbam ostendamus. Terent. Adelph. de duobus fratribus, inquit Demea; *Id mea minime rare*, fert,

* *Si superlativa Græc.*] Speciosior hæc ratio, sed tamen habemus & hic, quod respondeamus. Nec enim sequitur, superlatum habet etiam inter duo locum, ergo non significat aliquando etiam ultimum excessum. Nam in lingua certe vernacula adeo ultimum excessum notat, ut non possit usurpari nisi cum articulo demonstrativo, quasi unum aliquem in ultimo excessus gradu reliquos omnes superantem designante: & tamen etiam in ea de duobus usurpatur, sicuti & in Græca fit lingua, quemadmodum ostendi publice in dissertatione de Augustea descriptione apud Lucam memorata. Nihil ergo obstat, quo minus & in Latina lingua, licet aliquando adhibeatur ad notandum excessum manifestum unius supra alterum, tamen aliquando etiam ultimum excessum noceat. Dico aliquando, quia mea certe sententia, non semper ultimi quasi puncti excessum significat, sicuti accipere hæc verba videtur Sanctius, sed aliquando etiam modicum, modo manifestum & certum, id quod declaravi abunde ad initium hujus capituli. Confirmatur vero id etiam ex eo, quod à superlativis hæc aliquando alii etiam gradus porro fermentur, veluti *proximior, postremissimus, ὑπερτέρας* &c. Id quod certo indicio est, non semper ultimum prorsus excessum, cui nihil superaddi possit, eis notari. De sequentis Num observatione egimus ad initium capituli.

fert, qui sum natu maximus. Pomponius Mela de duobus Euxini angulis, lib. i. cap. 21. Angustissimum Ponti facit angulum. Cicero 2. de Invent. Quaquam præstat honestas incolumitati, tamen utri potissimum consulendum sit, deliberetur; idem ad Marium; Quem dubitaret in Italia ne maneret, an ad bellum tenderet, sic intulit; quo tempore vidisti me profecto ita conturbatum, ut non explicarem quid esset optimum factu: idem lib. II. epist. 10. Sed neque Cæsari imperari potest, neque Cæsar suo exercitui, quod utrumque pessimum est. Livius lib. i. Numitori, qui erat stirpe maximus, regnum legat.

XI.

Præcipiunt Grammatici comparativum si præcedat superlatum, plus significare; ut, Cato doctissimus est, sed Cicero doctior. Ego assero in universon, comparatum semper comparare, Superlatum minimè, quocunque loco ponatur; ut, doctior est Cato, quam qui doctissimus. Plautus Trinummo; Verum meliora sunt, quam quæ deterrima. Cicero ad Terentiam; Ego sum miserior, quam tu quæ es miserrima. Denique ubicunque sit comparatum, majorem vim habet, quam superlatum; imo omnis comparatio semper sit in comparativo aut per illas, quas diximus, præpositiones. Itaque cum à pris obsoleto, formentur Prior, & Primus; apud Cicero, nem tamen Prior plus est quam Primus: sic enim loquitur; Et si utrique primas, priores tamen dederunt Lælio. Apud Livium quoque Pejus plus significat pessimo, lib. 3. Oratio, ne pessimum facinus pejore exemplo admitterent.

XII.

Non tamen dissimulabo, esse aliquas phrasas apud Latinos, quæ videantur agere partem Grammaticorum, qui præcipiunt, tres esse gradus; ut, Doctus, Doctior, Doctissimus. quod ego semper negavi: nam si superlativum ponatur

na-

natur in tertio gradu, * non propterea (ut dixi) significat comparationem, sed idem significabit, ac si solum poneretur, ,, [aut si ,, comparandi particula *Præ* esset expressa.] Quod acriter est advertendum, ne parum perspicaces Grammatici iis testimoniis ad suam comprobendam inscitiam abutantur; quod planum fiet, si in quatuor, vel quinque fiat comparatio: nam in septem Nili ostiis, si dicas, *primum magnum est, secundum majus, tertium maximum, quoniam rogo pacto reliqua numerabis? nisi dixeris; Primum magnum est, secundum majus, tertium majus, quartum majus, quintum adhuc majus, &c.* Potuisses primo loco dicere; *Primum maximum est.* Sic igitur intelligendus est Cicero pro Ligario; *Alii errorem appellant, alii timorem; qui durius, spem, cupiditatem, odium, pertinaciam; qui gravissime, temeritatem: idem lib. 4. epist. 13. Sed tu hoc melius, vel optime omnium: idem lib. 11. epist. 1. Si melior casus fuerit, revertemur Romam; si mediocris, in exilio vivemus; si pessimus, ad novissima auxilia descendemus.* Hic incepit à comparativo, ascendens ad positivum, & superlativum. Plautus Captivis act. 3. *Miser homo est, qui ipse sibi quod edit, querit, & id ægre invenit; sed ille est miserior, qui & ægre querit, & nihil invenit; ille miserrimus est, qui quum esse cupit, quod edat non habet.* Miserrimus, id est, omnino miser, vel maxime miser, ,, [vel *præ* omnibus ,, miser.] Ita & Plin. 1. 18. c. 6. *Malum patrem* fa-

* Non propterea significat comparationem] Sane significat excessum aliquem præ aliis, atque ita etiam aliquam comparationem, si de aliis alii adhibeantur gradus; quin immo in seqq. utique exemplis Superlativus ultimo semper loco occurrit. Quorsum illud, nisi quia in plerisque ultimum excessum notat, ultra significationem non modo Positivi, sed & Comparativi?

familia, quisquis interdum faceret, quod noctu posset, nisi in tempestate caeli; pejorem, qui profestis diebus ageret, quod feriatis deberet; pessimum, qui sereno die sub tecto potius operetur, quam in agro. Corn. Celsus lib. 2. cap. 18. *Gravior his ex lacu aqua; gravissima ex palude. Sed si locum integrum legas, videbis alium superlativum, ante comparativum.* Terent. act. 5. sc. 8. *Adelph. Quid si majus aliquid te oret? Mic. Quasi hoc non sit maximum.* Helena Paridi apud Ovidium; *Lude, sed occulte, major, non maxima nobis est data libertas, quod Menelaus abest: id est, non est nobis maxima libertas, sed major, quam antea. In omnibus his potuisses incipere à superlativo.*

Nomen *Proximus* superlatum esse nemo, ut opinor, negabit: at Cicero & alii, quum aliquid enumeant, * in secundis locis ponunt, non in tertiis, aut quartis; unde tota tua doctrina de superlatis, atque adeo nomen ipsum superlativorum evanescit, & proster nitur. Cicero 1. Offic. *Prima societas in conjugio est, proxima in liberis; deinde una domus, &c. ibid. Sed si contentio quedam, & comparatio fiat, quibus plurimum tribuendum sit Officii, principes sint patria, & parentes, proximi liberi, totaque domus: idem 2. Invent. Summa necessitudo honestatis, huic proxima incolonitatis, tertia, & levissima communitatis: idem 1. Offic. Maximam vim natura habet, fortuna proximam.* Plin. l. 12. c. 13. *Asarum optimum in Ponto, proximum in Phrygia, tertium in Illyrico.*

XIII.

Ele-

* In secundis ponunt. Hoc vero est absurdissimum, & tamen Sanctius Præna hic canit, quasi triumphata Grammaticorum doctrina de Superlatis. Quæro quo alio ordine poneretur *proximus*? An tertius vel quartus est propior primo, quam secundus? Refutare hæc qui pluribus velit, nihil magis agat, quam si lucernam Soli accendat.

XIV.

Elegantissimus est locus Pomponii Melæ lib. I. cap. 8. *Fons media nocte fervet, max & paulatim tepescens fit luce frigidus; tum ut sol surgit, ita frigidior, subinde per meridiem maxime riget: sumit deinde tepores iterum, & prima nocte calidus; atque ut illa procedit, ita calidior, rursusque quom est media, perferret.* Vides in tertio loco verbum positum pro comparativo, ubi Grammatici superlativum collocandum putant; quod & ego quoque sic collocarem, sed sine comparatione ulla, & absolute. Ut de eodem fonte Plinius libro 2. cap. 103. *circa meridiem maxime frigidus, mox paulatim tepescens, ad noctis media fervore, & amaritudine infestatur.*

Nunc aliquas Vallæ rationes convellamus; nam omnes persequi esset importunum. Non putat ille locum esse superlativo, ubi fit diversum genus; ut, *Cicero fuit Græcorum, & Latinarum disertissimus.* sed longè fallitur, nec in hac parte quid sit genus intelligit, quum reprehendat illud Macrobbii; *Age Servi, non solum adolescentum, qui tibi æquævi sunt, sed senem quoque omnium doctissime; quasi vox, doctissime, non sit genus juvenum, & senum.* Sed quid atinet genus inculcare, quum hic sit partitio, ut sæpè diximus? Cur igitur eadem operâ non reprehendis Ciceronem pro domo sua, dum inquit; *Hoc ministro omnium non bipedum solum, sed etiam quadrupedum impurissimo, Remp. perdidisti: & in Bruto; Phalereus successit iis senibus, adolescens eruditissimus ille quidem horum omnium: idem; Dii isti Sigulio male faciant homini nequissimo omnium qui sunt, qui fuerunt, qui futuri sunt.* Plinius in epistola; *Regulus omnium bipedum nequissimus.* Plinius lib. 9. *Pelocissimus omnium animalium, non solum marinarum, est Delphinus: id est,*

ma-

maximè velox. Cicero 1. de Oratore. *Juris peritorum eloquentissimus*, & *eloquentium juris peritissimus*. Catull. *Phaselus naviium celerrimus*: idem; *Disertissime Romuli nepotum, quot sicut, quotque fuere*. Marce Tulli, *quotque post aliis erunt in annis*. Martialis lib. 12. *Non est, crede mihi, bonus, quid ergo? Ut verum loquar, Optimus malorum*: ibidem; *ultimus bonorum*: idem Valla præcipit, ne dicamus, *hæc est pulcherrima suarum sororum, sed pulcherrima sororum*; quia sororum ipsa una est, suarum non est: egregia vero ratio, & tali viro digna: eodem ergo argumento dicere non possemus; *horum digitorum, aut omnium digitorum medius est longissimus*. Erravit igitur Cicero 3. Tuscul. *Zeno istorum acutissimus*: idem; *Demetrius horum ipsorum politissimus*, & multa quæ supra citavimus. Illud multo putidius; non potest (inquit) locus esse superlativo, citra tertium gradum: nam si inter plura vascula æqualia unum sit magis capax, non rectè dicas; *hoc est omnium maximum*; quasi Latine non optimè dicatur; *Pessime tecum actum est; mecum vero malè; durius cum sociis nostris*: vel sic; *Salus homini pretiosissima est, vita dulcior, pecunia optabilis*. Si intelligeret Laurentius, nullam hic esse comparisonem, quum dicimus, *omnium maximum*, sed partitionem, has argutias mitteret. Attende contra Vallam Livii verba libro 7. *Inde Barbari dissipati vertunt impetus in suos, fustisque per campos (quod editissimum inter æquales tumulos occurrebat oculis) arcem Albanam petunt*. Non attenderat item Valla quod superius adduximus, superlata inter duas res habere locum. Acutius disputabat amicus quondam meus, ex loco Ciceronis sic colligens, hoc nomen *siammus* superlatum est, sed summum vocat Cicero, quo

quo nihil sit superius: significat igitur ultimum excessum, simulque comparationem. Locus autem sic se habet in secunda Tusculana; *Summum dico, quo nihil est superius; breve, quo nihil est brevius: & infra; Summum autem dico, etiam si decem atomis est major aliis. hæc Cicero.* Sed hic locus nil oberit nostræ doctrinæ; nam * si velim negare, summum esse superlatum, commode id facere possem, sed sit sanè superlatum, nonne sequitur statim; *breve voco, quo nihil est brevius?* Potuisset etiam dicere, *Magnum voco, quo nihil est majus, & nigrum, quo nihil est nigrius.* Sed illo in loco ridet Cicero Epicurum, de summo, & brevi disputantem. Summa sit nostræ disputationis, comparata, & superlata nullum penitus casum regere: nam si fuerit ablativus, ut, *Doctior Catone; Celerius opinione, deest Præ.* si fuerit Genitivus, ut *Pedem dexter est velocior, Omnium horum major est charitas; sororum formosior: vel sororum formosissima, deest, Ex numero, ut sæpe jam ostendimus; partitio enim est, non comparatio.*

Compara-
ratiui, &
superla-
tivi nul-
lum ve-
gunt ca-
sam.

CAP. XII.

De Usu reciprocorum, contra Vallam, Budæum, & Quintilianum.

IN labyrintho reciprocationis diligentio-
rem Theseum optarem, qui filum duceret,
quam fuit Valla, qui magno conatu ma-
gnas,

* Si velim negare, summum esse superlatum] Non id video. Nam revera est Superlatum, æque ac *cipimus, ultimus, infimus, postumus, &c.* Dicitur autem *summus* contracte pro *supimus*, P, quia sequitur M, mutatâ in eandem litteram, ut & sit, quando *sub* cum verbis ab ea incipientibus componitur,